

دانشگاه الزهرا

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

مشاوره و راهنمایی

عنوان

بررسی رابطه بین کارائی خانواده با سلامت عمومی زوجین دانشجویان در شهر تهران

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر سیده منور یزدی

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر سوسن سیف

پژوهشگر:

آزیتا پویانفر

تیر ۱۳۸۱

وزارت اطلاعات مدرک علمی ایران
تسهیل ارز

۴۸۵۷۳

سپاس

سپاس مر تو را، ای حکیم ترین و ای داناترین که در این راه یاریم فرمودی و دری از الطاف بی نهایت

را بر من گشودی!

تقدیم:

تقدیم به پدر و مادر عزیزم، دو گنج گرانبهای وجودم که همواره مرا مورد لطف خود قرار داده اند و

درس درست زیستن را به من آموخته اند.

تقدیم:

تقدیم به همسرم که در بازی زندگی همراه، همگام و با من است.

و عرشیای دلبندم که بار سنگین مراحل درسیم را با دل کوچکش تحمل کرد و گریه ها و لبخندهایش

شریک اوراق درسیم شد.

تقدیر و تشکر:

از سرکار خانم دکتر سیده منور یزدی، استاد راهنمای بزرگوارم که با رهنمودهای ارزنده و کارسازشان در انجام پایان نامه یاریم کرده اند تشکر و قدردانی می کنم.

از سرکار خانم دکتر سوسن سیف، استاد مشاور گرامیم که راهنمایی اولیه پایان نامه را بعهده داشتند صمیمانه تشکر و قدردانی می کنم.

با سپاس از جناب آقای دکتر منادی که داوری این پایان نامه را بعهده گرفتند صمیمانه سپاسگزاری می کنم.

تشکر از دفتر امور مشارکت زنان که از حمایت های خود در این تحقیق مرا یاری نمودند .

فصل اول: موضوع پژوهش

۲	مقدمه
۵	بیان مسئله
۹	اهداف پژوهش
۱۰	فرضیات پژوهش
۱۰	تعاریف علمی و عملیاتی متغیرها
۱۲	تعریف متغیرهای پژوهش

فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

۱۴	مقدمه
۱۴	تعریف خانواده
۱۶	اهمیت خانواده
۱۸	نقش و کارکرد خانواده
۱۹	تحویل و تکوین خانواده
۲۳	نقش نهاد خانواده در ایجاد امنیت
۲۴	مدیریت خانواده
۲۷	عوامل مؤثر در فروپاشی خانواده
۳۰	جو عاطفی در خانواده
۳۲	نظریه های خانواده درمانی
۳۳	نظریه روان پویایی

۳۳	نظریه سیستمها
۳۶	نظریه ارتباطات
۳۷	نظریه ساختاری
۳۹	نظریه یادگیری
۴۰	مدل چندنسلی خانواده
۴۲	رویکرد استراتژیک
۴۲	دیدگاه تجربیاتی
۴۴	مدلهای ارزیابی عملکرد خانواده
۴۴	مدل مک مستر درباره کنش خانواده (۱۹۷۸)
۴۵	مدل فرایند کارکرد خانواده (۱۹۸۴)
۵۰	مدل ساختاری مینوچین (۱۹۷۴)
۵۱	طرح سه محوری تسنگ و مک درموت (۱۹۷۹)
۵۳	مدل مختصاتی السون و همکاران (۱۹۷۹)
۵۴	مدل بیورز (۱۹۸۱)
۵۶	تعریف سلامت
۵۸	ابعاد سلامت روان
۵۹	تعاریف از مقیاسهای سلامت عمومی
۵۹	تعریف اختلال جسمانی
	تعریف اضطراب

۶۱	تعریف اختلال در کارکرد اجتماعی
۶۲	تعریف افسردگی
۶۵	کانون خانواده و سلامت
۶۸	آسیب شناسی از دیدگاه سیستمی خانواده
۷۰	مروری بر نتایج تحقیقات بعمل آورده در زمینه کارائی خانواده و سلامت در داخل و خارج کشور
	فصل سوم: روش پژوهش و ابزار اندازه گیری
۸۷	طرح پژوهش
۸۷	جامعه آماری
۸۷	متغیرهای مواخله گر
۸۷	حجم نمونه، روش نمونه گیری
۸۸	روش های جمع آوری اطلاعات
۸۹	ابزار اندازه گیری
۸۹	الف) پرسشنامه به کارکرد خانواده FAD
۸۹	— مقیاس سنجش خانواده
۹۲	— اعتبار و روایی پرسشنامه کارکرد خانواده
۹۳	— روش اجرا پرسشنامه کارکرد خانواده
۹۴	ب) پرسشنامه سلامت عمومی GHQ
۹۵	— اعتبار و روایی پرسشنامه سلامت عمومی
۹۸	— روش نمره گذاری پرسشنامه سلامت عمومی

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

- ۱۰۱ مقدمه
- ۱۰۲ الف) نتایج مربوط به مشخصات آماری نمونه مورد پژوهش
- ۱۰۶ ب) یافته های حاصل از اجرای پرسشنامه با توجه به فرضیات تحقیق

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

- ۱۲۴ مقدمه:
- ۱۲۴ بحث و بررسی پیرامون ویژگیهای نمونه مورد پژوهش
- ۱۲۵ تفسیر نتایج مربوط به فرضیات تحقیق
- ۱۳۱ مشکلات تحقیق
- ۱۳۲ پیشنهادات
- منابع و مأخذ
- پیوست ها

چکیده

موضوع پژوهش حاضر به بررسی رابطه بین کارکرد خانواده و سلامت عمومی در زوجین دانشجوی دانشگاه‌های سراسری استان تهران می‌پردازد. روش نمونه‌گیری بصورت نمونه‌گیری تصادفی انجام شد. تعداد ۱۶۰ نفر (۸۰ نفر زن، ۸۰ نفر مرد) در این تحقیق شرکت نمودند که از زوج‌های در حال تحصیل در دانشگاه‌های سراسری تهران بصورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار پژوهش دو پرسشنامه کارکرد خانواده FAD و سلامت عمومی GHQ بود که پرسشنامه اول مؤلفه‌های سازه‌های نقش‌های خانوادگی، حل مشکل و ابراز عواطف را می‌سنجد و پرسشنامه دوم مؤلفه‌های سازه‌های اختلال جسمانی - اضطراب - اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی را مشخص می‌کند.

بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از اجرای پرسشنامه‌ها، میانگین نمرات مربوط به کارکرد خانواده و سلامت عمومی زوجین محاسبه شد و با استفاده از روش آزمون تحلیل واریانس یکطرفه و همبستگی به میرسون، این میانگین‌ها مورد بررسی آماری قرار گرفتند و معنی‌داری تفاوت آنها در سطح ۰/۰۵ و ۰/۰۱ مشخص گردید.

همچنین روایی پرسشنامه خانواده‌آزمای FAD از طریق محاسبه ضریب آلفای گرونباخ برابر با ۰/۸۲ بدست آمد و مجموع میانگین نمرات کارائی خانواده ($M = 117/2$) و انحراف استاندارد ۱۰ می‌باشد، و مجموع میانگین نمرات سلامت عمومی ($M = 48/7$) و انحراف استاندارد ۱۱ بدست آمد که بر اساس نمره کارکرد خانواده متوسط نمره این خانواده آزما ۱۲۷/۸۱ با انحراف استاندارد ۱۸ می‌باشد و تفسیر بدین شکل است که در این خانواده آزما خانواده‌هایی که بالاتر از ۱۴۵/۸۱ امتیاز کسب کنند واجد کارایی سالم و خانواده‌هایی که پائین‌تر از ۱۰۹/۸۱ امتیاز کسب می‌کنند واجد کارایی مختل می‌باشند. (نجاریان ۱۳۷۴)

در پژوهش فوق کارائی سالم و سلامت عمومی خوب را در خانواده نشان می‌دهد.

بمنظور تجزیه و تحلیل داده های حاصل از اجرای پرسشنامه، میانگین نمرات کارکرد خانواده و سلامت عمومی زوجین محاسبه و با استفاده از آزمون آماری تحلیل واریانس یکطرفه و همبستگی پیرسون مورد بررسی آماری قرار گرفت.

فرضیات پژوهش بشرح زیر بررسی شد:

- ۱- بین کارائی خانواده و سلامت عمومی زوجین رابطه معنی دار وجود دارد
- ۲- میزان کارائی خانواده در بین زنان و مردان تفاوت معنی دار مشاهده نشد
- ۳- بین سلامت عمومی زنان و مردان تفاوت معنی دار مشاهده نشد
- ۴- همبستگی کل خرده مقیاس های FAD و GHQ بررسی شد و مشخص شد که رابطه معنی دار بین کل خرده مقیاس ها با یکدیگر وجود دارد

فصل اول:

موضوع پژوهش

مقدمه

آن بندگانی که چون سخن بشنوند نیکوتر عمل کنند آنان هستند که خدا آنها را به لطف خاص خود هدایت فرموده و هم آنان به حقیقت خردمندان عالمند. (قرآن کریم، سوره زمر آیه ۱۸)

از هر چیزی دو نوع (نرو ماده) بیافریدیم تا مگر متذکر حکمت خدا شوید و طبیعت را مؤثر نشمرید.

(قرآن کریم، سوره ذاریات آیه ۴۹)

هر که از زن و مردکاری شایسته کند، با ایمان به خدا آن کس به بهشت (پر نعمت جاوید) درآید و بقدر نقیری (هسته خرمایی) بوی ستم نکنند. (قرآن کریم، سوره نساء، آیه ۱۲۴)

یکی از آیات الهی آنست که برای شما از جنس خودتان جفتی بیافریند که در بر او آرامش یافته و با هم انس گیرید و میان شما رأفت و مهربانی برقرار فرمود در این امر نیز (که در حقیقت پایه زندگی و آسایش و خوشی و بقای نوع بر آنست) برای مردم با فکرت ادله علم و حکمت حق آشکار است. (قرآن کریم، سوره روم آیه ۲۱)

در بین نهادهای مختلف اجتماع، کانون مقدس خانواده بعنوان بهترین تجلی گاه فرهنگ حاکم بر سایر نهادها، محل ارضاء نیازهای مختلف جسمانی، عقلانی و عاطفی شناخته شده است. کانون خانواده پناهگاه و کانون ویژه ای برای نیازهای عاطفی، حل مشکل، روابط سالم و فرایند نقشهای خانوادگی می باشد، خانواده چه از دیدگاه خویشاوندی، پیوندهای عاطفی و یا بستگی ساختاری آن با جامعه، مورد توجه قرار می گیرد، هر جا که امکانپذیر یا سودمند تشخیص داده شود، در مجموع رده بندی اجتماعی جایگاهی به آن اختصاص داده می شود البته این رده بندی نه در قالب طبقات بلکه به شکل قلمروهای فرهنگی است و همچنین همه مذاهب به گونه های متفاوت اهمیت خانواده و چگونگی تشکیل این کانون، رفتار و وظایف هر یک از اعضاء آن را مشخص کرده اند.

راجرز خانواده را اینطور تعریف کرده است: خانواده نظامی نیمه بسته است که نقش ارتباطات داخلی را ایفا می کند و دارای اعضای است که وضعیتها و مقامهای مختلفی را در خانواده و اجتماع احراز کرده و با توجه به محتوای نقش وضعیتها، افکار، و ارتباطات خویشاوندی که مورد تأیید جامعه ای است که خانواده جزء لاینفک آن است، ایفای نقش می کند. تعاریف محتوای نقش، در طول تاریخ زندگی خانواده، بر حسب وضعیتهای مختلف تغییر پذیر است و همچنین نظام نیمه بسته خانواده مربوط به نقش ارتباطات داخلی است که اثرات متعامل پویایی های خانواده را مشخص می کند. (به نقل از سیف ۱۳۷۸)

در خانواده کنش متقابل اعضا، ایفای نقش های خانوادگی، حل مشکل و ایجاد روابط عاطفی سالم از اهمیت مهمی برخوردار است و خانواده ای که از صمیمیت و صفای لازم و حیاتی که برای سلامت خانواده لازم است برخوردار باشد بطوری که علاقه و تعاون بین اعضای آن حاکم باشد و شخصیت هر کس مورد احترام قرار گرفته و نیازهای اساسی هر فرد در داخل خانواده برآورده شود جدایی عاطفی بین اعضا پدید نخواهد آمد، سلامت روان اعضا نیز تأمین می شود و بنابراین سلامت افراد در خانواده تضمینی برای حفظ سلامت جامعه است. بطور کلی میتوان گفت که خانواده مهمترین نهاد اجتماعی در جوامع انسانی بوده و در تکوین شخصیت و پرورش فرزندان و همچنین از نظر سازگاری فرد با جامعه نقش مهمی دارد بطوریکه حتی بسیاری از جامعه شناسان و نیز روانکاوان عقیده دارند که ریشه بسیاری از انحرافات شخصیت را باید در پرورش نخستین خانوادگی جستجو کرد، چرا که اگر منشأ بسیاری از کج رفتاریها و انواع گوناگون بیماریهای روانی را بررسی کرده، نقش پرورش خانواده در کیفیت رشد شخصیت مشخص می گردد.

بر اثر بیماری جسمی و روانی پیوندهای میان اعضا خانواده با یکدیگر سست و در نتیجه خانواده دچار بحران وضعیت آشفته می شود و هیچکدام از عوامل کارکرد خانواده (نقشهای خانوادگی - ابراز عواطف و حل مشکل) به خوبی و درست انجام نمی گیرد و یکایک اعضا دچار سردرگمی و تضاد در رفتار و

مشکل ارتباطی با یکدیگر می باشند پس بنابراین سلامت روان خانواده نقش مهمی در تکوین شخصیت و سلامت تک تک افراد ایفا می کند.

بیان مسئله

خانواده کوچکترین جزء اجتماع است. اجتماعی که از خانواده های سالم تشکیل شده باشد، اجتماعی است سالم و شرط آنکه خانوادهاى سالم باشد این است که افراد آن سالم باشند. نه برای بهبود وضع اجتماع، تلاش برای بهبود وضع خانواده و افراد آن مهمترین مسئله است. خانواده نقش بسیار مهمی در رشد پیشرفت توانائیها و استعدادهاى اعضاى خود داشته است، و عبارت دیگر نقش و وظایفی که

هریک از اعضاء خانواده برعهده می گیرند در تقابل نزدیک بایکدیگر بوده و ایفای نقش هر یک از اعضاء می تواند موجب رشد و تعالی خانواده رافراهم کند. نه مسئله اساسی در پژوهش حاضر بررسی کارکرد خانواده و رابطه آن با سلامت روان زوجین می باشد و منظور از کارکرد خانواده میزان سازگاری و کیفیت روابط عاطفی زن و شوهر که در بروز انحرافات و بیماریهای روانی نقش دارد می باشد. در خانواده هایی که والدین بایکدیگر توافق ندارند، زمینه مناسب برای اختلال در خانواده ایجاد میشود. اختلال در کارکرد خانواده، مشکلاتی را در منظومه خانواده ایجاد می کند و در صورت تشدید مشکلات، خانواده را به سمت فروپاشی سوق میدهد و بطور کلی افزایش ناراحتی های فکری، جسمی، عاطفی و عدم سلامت در جامعه ناشی از کارکرد مختل خانواده در درون خانواده می باشد.

داویدیان (۱۳۷۱) در این رابطه می نویسد: وجود بیمار روانی در خانواده می تواند به کارکرد عادی و اقتصاد خانواده لطمه شدیدی وارد کند، از نظر روابط انسانی سایر افراد خانواده را در وضع نگران کننده ای قرار دهد و صرف نظر از مخارج هنگفت و صرف وقت، خانواده فشار روانی شدیدی را تحمل می کند. سعادت مند (۱۳۷۶) در تحقیقی تحت عنوان بررسی رابطه بین کارائی خانواده و سلامت عمومی فرزندان به این نتیجه دست یافت که بین کارائی خانواده و فرزندان به علائم جسمانی، اضطراب و اختلال خواب، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی رابطه معنی دار وجود دارد.

نوروزی (۱۳۷۷) پژوهشی با عنوتن تاثیر کارائی خانواده در ابتلا ته اختلال روانی نوجوانان گروه سنی ۱۵ الی ۱۸ ساله شهر تهران روی ۱۲۰ نوجوان اجرا نمود، وی به این نتیجه رسید که کارائی خانواده بر ابتدا نوجوانان به اختلالات روانی تاثیر مستقیم دارد.

بهارى (۱۳۸۰): رابطه بين کارائی خانواده زوج های غير طلاق بررسى کرد و به این نتیجه رسید کارائی خانواده زوجهای در حال طلاق بطور معناداری از کارائی خانواده زوج های غير طلاق پایین تر می باشد. بران، بیرن، رابرت، اسکاستر، جامیتون (۲۰۰۰) در تحقیقی تحت عنوان بررسی کارائی خانواده در افسردگی مادران و فرزندان به تحقیق و کاوش در مورد مادران تنها می پرداختند که تحت پوشش سازمان رفاه عمومی (بهزیستی) بودند، پرداختند و به این نتیجه رسیدند که کانون گرم عاطفی فرایند حل مشکل در خانواده نقش بس اساسی در تضین سلامت روان دارد.

با توجه به تحقیقات مذکور کارکرد خانواده نقش مهمی در سلامت روتنی زوجین دارد بنابراین پژوهشگر قصد دارد ارتباط بین کارکرد خانواده زوجین و رابطه آن را با سلامت روان بررسی کند و چنین تحقیقاتی که جنبه کاربردی دارد می تواند روشن کننده علل و عواملی باشد که ممکن است زمینه های بروز تزلزل و ناآرامی را در خانواده فراهم آورده که به تبع آن ، موجب از هم پاشیدگی خانواده را تسریع نماید.